

Nr 7.

Ankom till riksdagens kansli den 7 augusti 1914 kl. 12 m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7 i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anordnande av arbete i det fria för tvångsarbetsfångar och straffångar.

I en inom andra kammaren av herr *Kronlund* väckt motion nr 207 hemställes, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t i samband med utarbetande av en ny strafflag eller eljest täcktes taga i övervägande och låta utreda, huruvida och under vilka villkor arbete i det fria, särskilt jordbruksarbete och därmed samhörande sysselsättningar, må kunna anordnas för såväl tvångsarbetsfångar som för straffångar, för de senare ej mindre såsom en i strafflagstiftningen upptagen övergångsform till slutliga frigivningen än även såsom en lämplig sysselsättning för vissa slag av straffångar och där- efter vidtaga de åtgärder, som en sådan utredning till äventyrs kan giva vid handen.

Till stöd för detta sitt yrkande har motionären i sin motion, av- given den 17 januari i år, nr 253, anfört följande:

»Vid 1901 års riksdag väckte undertecknad en motion, vari bland *Motionen.* annat hemställdes om en utredning, huruvida och under vilka villkor arbete ute i det fria, särskilt jordbruksarbete och därmed sammanhängande sysselsättningar, måtte kunna anordnas för såväl tvångsarbetsfångar som för straffångar, för de senare antingen såsom en i strafflagstift-

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 12 saml. 1 avd. 7 häft. (Nr 7.) 1

ningen upptagen övergångsform till slutliga frigivningen eller ock såsom en lämplig sysselsättning för vissa slag av straffångar mot slutet av frihetsstraffet. I motiveringen till min motion påpekade jag, hurusom man såväl i Danmark som i Tyskland då redan slagit in på en dylik väg och därmed syntes hava nått ganska lyckliga resultat. Själv hade jag på flera ställen i Tyskland och även i Danmark tagit kännedom om dylikt fångarbete och vid samtal med fångvårdsintresserade på ort och ställe erfarit mycket goda lovord om resultaten. Jag påpekade dessutom i min motion att ett arbete i det fria särskilt jordbruksarbete enligt mitt förmenande vore särdeles lämpligt för att bevara och utveckla fångens fysiska kraft, verka lyftande och förbättrande för sinnet samt göra honom bättre beredd att efter fängelsetidens slut kunna på allvar upptaga kampen för tillvaron och en ärlig existens, under det att tillämpningen av ett långvarigt cellstraff hade en både andligt och kroppsligt förslöande inverkan på fången, särskilt på den vid kroppsarbete i det fria vana fången. Målet för straffet bör väl i främsta rummet vara att söka återupprätta en vilseförd människa och dana honom till en samhällsnyttig individ.

I ett med anledning av motionen avgivet utlåtande avstyrkte fångvårdsstyrelsen framställningen under framhållande av flere skäl som talade mot densamma. Fångvårdsstyrelsen ansåg en reform i denna riktning medföra stora kostnader för statsverket och svårighet att övervaka fångarne. Vidare kunde gemensamhetsarbetet i det fria menligt inverka på fångens moraliska tillstånd och låte sig svårigen förena med det straffhot, som vid all straffverkställighet borde med tillräcklig tydlighet kunna iakttagas och göra sig gällande. Hela det inom vårt land så småningom i allt högre grad tillämpade cellsystemet, som avsåge att förekomma de förut så olyckliga följderna av gemensamhetsystemet, kunde genom en dylik anordning vedervågas och påpekade i samband därmed fångvårdsstyrelsen i vilken hög grad återfallsprocenten minskats efter cellsystemets genomförande. Slutligen framhöll styrelsen beträffande förhållandena i Tyskland, särskilt Preussen, att just bristen på tillräckligt antal celler tvingat den preussiska fångvården att använda utearbetsystemet och åberopade därvid ett uttalande av den preussiska fångvårdens främste man, doktor Krohne, vilken i ett arbete, utgivet 1889, uttalat sig i frågan, men därvid huvudsakligen vänt sig emot den flerstädes använda metoden att överlåta fångar för arbete åt privata arbetsgivare, vilket han ansåg förkastligt.

Närmast med anledning av detta utlåtande och vederbörande utskotts avstyrkande avslogs motionen i andra kammaren, ehuru dock sympati för densamma uttalades från flere håll, bland annat av herrar Zetterstrand och Branting.

Den tid som förflutit sedan motionen sålunda avlivades har emellertid visat att det långvariga enrumsstraffet eller cellsystemet ingalunda vore det uteslutande idealiska straffsystemet som dess förkämpar särskilt inom den svenska fångvården ansett. Erfarenheten påvisade de stora vådor cellstraffet i allt för stor utsträckning ofta innebure för fångarne. Det gjorde fångarne kraftlösa och likgiltiga för både arbete och annat samt drev fram hemliga laster i en förfärande grad. Redan då jag framlade motionen hade jag införskaffat mig yttrande från en hel del fångvårdsmän och fängelsepräster, vilkas uttalande gått i samma riktning.

Och det är säkerligen icke av brist på cellutrymme man flestades börjat finna det ändamålsenligt att mildra cellstraffet och ersätta det samma med friluftsbete. Sålunda har man i Italien, Ungern, Österrike, Belgien, Holland och såsom jag förut framhållit Tyskland och Danmark börjat i stigande omfattning upptaga användning av fångar för friluftsbeten, särskilt på jordbruksområdet, och detta är även förhållandet i vårt grannland Norge.

I Preussen användas straffångar till uppodling och utdikning av mossmarker, till skogsplantering och åstadkommande av strandvegetation å flygsandsfält; särskildt har man inriktat verksamheten på nyodlingsarbete för egnahemsrörelsen.

Preussiska fångvården har sålunda planerat att genom fångvårdsarbete tillskapa 800 egnahem på de öde mossarna i norra och västra Tyskland. Det märkliga är härvid, att den man som fångvårdsstyrelsen 1901 åberopade såsom en auktoritet gentemot fångars användning för jordbruksarbete, nämligen preussiska fångvårdschefen, doktor Krohne, år 1911 med entusiasm uttalat sig om lämpligheten av jordbruksarbete för fångar vid en debatt i frågan i Berlin den 9 februari 1911. Därvid yttrade doktor Krohne att man inom hela Europa borde så småningom övergå till dylika utarbeten och använda ej blott såsom nu sker i Preussen bättre tukthus- och fängelsefångar samt tvångsarbetare utan även återfallsförbrytare, psykiskt mindrevärdiga samt arbetsovilliga, och påvisade i samband därmed att dessa tankar sannolikt komme att i en snar framtid realiseras i en stor omfattning under erinran om föreliggande

strafflagar eller strafflagsförslag från Tyskland, Norge, England, Schweiz, Österrike, Belgien och Japan. Vidare yttrade han: »Vad skola vi göra med dessa element? Att inspärta dem för hela strafftiden, att bygga nya tvångsarbetsanstalter och fängelser med den stora apparat som dit hör, skulle i alltför hög grad belasta våra finanser, men även om denna belastning kunde bäras av staten, även om man antog, att de därför använda omkostnaderna kunde betalas, så skulle dock framförallt det ändamål förfelas, som vore förbundet med en längre frihetsförlust. Detta ändamål skulle vara att sörja för att dessa osociala element framför allt lärde sig att utföra ett redligt arbete, att vänja dem vid detta arbete och föra dem därhän, att deras förslöade och fördärfvade kroppskrafter åter stålsättas och de återfå den lifsenergi som de måste äga för att kunna hålla sig upprätta i ett ordnat socialt liv. Härvid erbjuder sig med oavvislig nödvändighet att de användas till jordbruksarbete.» Detta uttalande lämnar intet övrigt i fråga om tydlighet och det kommer från den person, som ägnat hela sitt liv åt genomförandet av enrumsstraffet. Jordbrukare, statsmän, filantroper, såsom den bekante pastor von Bodelschwing, som voro närvarande, instämde och bragte Krohne i form av ovationer sitt erkännande för vad han uträttat i fråga om fångars användande till utarbeten.

Jämväl i Norge har man sedan 1904 använt fångar i friluftsbete, till en början att plantera skog, gräva och anlägga vägar och sedermera efter det norska staten 1908 inköpt en stor areal mossmark använt fångar till att utdika och uppodla dessa marker. Tillvägagångssättet har i allmänhet vid anordnandet av jordbruksarbetet varit det, att man uppfört å de för ändamålet avsedda mossmarkerna bostadshus för mindre avdelningar av fångar jämte nödig bevakning och där under den tjänliga årstiden sysselsatt fångarna med sådant arbete.

I skrivelse från bestyrelsen för Trondhjems hjælpfængsel till mig den 31 dec. 1912 uttalar sig densamma såsom sin åsikt, att det vore ändamålsenligt och gagneligt för många av dem, som fylla fångelserna, om det kunde tillåtas dem att användas till jordbruksarbete under sommaren, dock att man bör vara ytterst varsam vid användningen av fångar till utarbete och blott välja dem som man särskilt anser lämpade till det friare liv, som detta arbete innebär. Särskilt borde fångar, som äro vana vid kroppsarbete utväljas till jordbruksarbetare, folk av den bildade klassen borde även med fördel kunna användas, när de äro praktiskt anlagda. Såsom ett slutomdöme uttalas, att arbetet har ett

mycket gagneligt inflytande på fångarna i sin helhet och att bestyrelsen sätter mycket stort värde på detsamma, särskilt såsom en belöning för gott uppförande. I fråga om kostnaderna uttalar sig bestyrelsen och uppger att utgifterna för kosten nog bleve större därigenom att det tyngre arbetet kräfde rikligare och bättre sådan, men att denna ökade utgift rikligt uppvägdes av det mera produktiva arbetet. Det torde böra nämnas att norska strafflagen bestämmer att straff under 2 år skall avtjänas i enrum och likaså av längre straff de första 6 månaderna intill 2 år samt om det synes tillrådligt utöver denna tid intill 4 år.

I Sverige synes även tanken på jordbruksarbetets användning i fångvårdens tjänst så småningom tränga sig fram. Sålunda har Svartsjö tvångsarbetsanstalt anordnat dylikt arbete i rätt stor utsträckning och fångvårdsstyrelsen har nyligen föreslagit att ett större straffängelse skulle förläggas på landsbygden med tillfälle till jordbruksarbete å däromkring belägen mark.

Skall emellertid jordbruksarbetet inom fångvården komma till en vidsträcktare användning torde nog få anses otillräcklig att binda detta arbete vid straffängelsernas eget område eller däromkring belägen mark, ty i sådant fall lär man väl i många årtionden ännu få vänta på ett tillgodogörande i någon vidsträcktare grad av jordbruksarbetet för fångar. Av sådana hava vi tvänne särskilda kategorier, som var för sig torde kräva särskilda anordningar. Först och främst de till längre frihetsstraff dömda personer, vilka nu få avtjäna straffet i enrum ända till 3 år. Allt mer och mer gör sig den åsikten gällande att detta långa enrumsstraff bör med hänsyn till fångens fysiska hälsa och psykiska tillstånd väsentligen förkortas. Bland dylika fångar finnes naturligtvis en hel mängd, vilka även om enrumsstraffet förkortades, dock icke vore skickade för den mildare och friare straffform, som utarbetet innebär, exempelvis fångar, vars sinnesart och brott utgör ett kriterium på deras samhällsvådlighet. Man får ju taga i betraktande svårigheten med fångarnes bevakning och den större lättheten för dessa att rymma som förefinnes vid dylikt arbete. Vidare finnes helt naturligt en hel del vars kropps-konstitution och hela läggning icke lämpar sig för sådant arbete. Jordbruksarbetet bör enligt mitt förmenande för längre tids straffångar endast användas i fråga om sådana fångar, som gjort sig kända för ett pålitligt och gott uppförande och av vars sinnesbeskaffenhet man kan sluta att ett dylikt arbete skulle tjäna till att såväl fysiskt som moraliskt förbättra dessa och förbereda dem till möjligheten av ett ärligt arbete efter

deras frigifning. Men dessutom har man en mycket stor kategori fångar, rörande vilka man skulle kunna ifrågasätta, huruvida ett arbete i det fria särskilt jordbruksarbete icke skulle kunna vara en särdeles lämplig straffform. Jag tänker därvid på det stora antal bötesfångar som finnes i vårt land. I närmare 16,000 fall, därav ett stort antal fylleriförseelser, hava under de senare åren böter årligen ådömts och ett tämligen stort antal av dessa bötesstraff har sedermera förvandlats till kortvariga fängelsestraff. Att dylika kortvariga fängelsestraff är en alldeles förfelad straffform torde man nog vara tämligen ense om, liksom att dessa straff böra på något annat sätt uttagas eller eventuellt förlängas. I likhet med vad en framstående fängvårdsman, slottspastor A. Wirén, i ett offentligt föredrag uttalat, anser jag, att jordbruksarbetet eller i allmänhet arbetet i det fria vore en alldeles särskilt lämplig straffform för dessa i all synnerhet för fyllerister.

Rörande sättet för anordningen av jordbruksarbetet torde man ju lämpligen kunna följa exemplet från flertalet andra länder, exempelvis Tyskland, Norge och Danmark. Staten utser lämpliga områden, som med fördel kunna användas till uppodling eller också till utdikning för erhållande av skogbärande mark eller större kalmarker för skogsplantering. Marker lämpliga för utdikning, uppodling, beredande av skogbärande mark eller skogsplantering hava vi i oändliga vidder, vi behöva blott tänka på Norrland. Av Väster- och Norrbottens 15,5 millioner hektar mark är endast 2,7 proc. odlad, av södra Norrlands 8,9 millioner hektar mark är endast 4,7 proc. odlad jord eller naturlig äng. Även i mellersta och södra Sverige finnas stora arealer försumpad skogsmark, myrmarker och kalmarker. De stora straffängelserna i landet borde bliva centralpunkter, varifrån smärre kolonier fångar utsändes under bevakning och inlogerades i särskilt uppförda enklare bostadshus, vilka, därest ändamålet vore ett nyodlingsarbete för egnahemsändamål, nog sedermera helt eller delvis skulle kunna övertagas för egnahemsverksamheten. Att därvid bötesfångarne borde strängt särskiljas från övriga fångar och anvisas särskilda platser är ju helt naturligt.

De områden, som för sådant ändamål valdes, borde i allmänhet ligga tämligen avskilt från mera befolkade trakter.

Svenska mosskulturföreningen har såsom bekant påpekat lämpliga trakter och lämplig mark för ändamålet.

Att många invändningar ännu skola framställas mot jordbruksarbetets användning i något vidsträcktare omfång inom vår svenska fångvård

torde vara hel naturligt, men visst är, att för en reform i detta avseende tala så många både penitentiära, sociala och nationalekonomiska skäl, att man icke bör låta invändningarne förhindra en grundligare undersökning av frågan ur alla dessa synpunkter. Om man vid exempelvis fångars användning till nyodlingsarbeten för egnahemsrörelsen skulle kunna ställa i utsikt att en välartad arbetsam och duktig man kunde få förhoppning om att efter strafftidens utgång en gång bliva innehavare av ett av dessa hem, för vars iståndsättande han förut arbetat, skulle helt visst denna utsikt för mången fånge verka i hög grad uppräckande. En bestämd fordran måste naturligtvis uppställas därom, att fångarbetet av denna art ej får konkurrera med de fria arbetarnas.

Anledningen varför jag ansett mig böra nu återkomma med min år 1901 väckta motion är, att vår strafflag för närvarande befinner sig under omarbetning och att detta arbete helt naturligt kommer att öva ett stort inflytande på utvecklingen av vårt fångvårdsväsen. Vid sådant förhållande ligger det nära till hands att jämväl föra fram tanken på en reform i den av mig åsyftade riktning, särskilt som densamma kräver icke allenast en väsentlig förändring i vårt fångvårdsväsen utan även i vår nuvarande strafflag.»

Andra kammarens första tillfälliga utskott har, efter erhållen remiss av herr Kronlunds motion, anfört följande:

»Som av ovanstående framgår, framhåller motionären, att han redan 1901 väckt motion i liknande syfte. Sedan fångvårdsstyrelsen i förstone avstyrkt tanken på jordbruksarbete för fångar över huvud taget, hade emellertid 1907 års statsrevisorer upptagit frågan och yrkat, att fångar vid Svartsjö (tvångsarbetsfångar) skulle sysselsättas med jordbruk i högre grad än som redan då ägde rum där i liten skala. Numera har saken avancerat därhän, att tvångsarbetsfångar vid Svartsjö till ett antal av 100 sysselsättas med gårdens stora jordbruk och vid en utgård, Svartsjö djurgård.

Utskottet vill erinra, att senast församlade statsrevisorer (sid. 38, § 2 i berättelsen) ytterligare fäst uppmärksamhet vid saken och formligen förklarar det önskvärt, att »åtgärder vidtoges för att bereda så många som möjligt av de i rikets tvångsarbetsanstalter intagna fångarne tillfälle till arbete i jordbruk och trädgårdsskötsel, varvid jämväl borde tagas i övervägande, huruvida sådant arbete må kunna anordnas även för en del vid straffanstalter intagna fångar.» Statsrevisionen har med

*Andra kam-
marens första
tillfälliga ut-
skott.*

yttrandet i fråga vidgat detta reformkrav rörande straffverkställigheten till att omfatta även straffarbetsfångar.

Statsutskottet har i sitt yttrande över revisionsberättelsen i sitt utlåtande nr 12 vid denna riksdag fäst särskild uppmärksamhet vid denna punkt. I ett yttrande av fängvårdsstyrelsen den 7 januari 1914, intaget i nämnda utlåtande, betonas, att styrelsen är betänkt på anordnande av *trädgårds*-odling i större utsträckning; även för straffångar har styrelsen »sedan länge» varit betänkt på att anordna jordbruksarbete. Särskilt har man tänkt sig möjligheten av att anordna jordbruksarbete för de fångar, som kunde komma att förflyttas från länsfängelset i Stockholm efter dettas försäljning. Först vid slutet av skrivelsen och mera i förbigående omnämner styrelsen en omständighet, som väl dock lär få anses vara av avgörande betydelse för reformens snara genomförande. Styrelsen skriver nämligen efter att ha framhållit, att den vill tillse, att »anordningar i det önskade syftet vidtagas» även vid Långholmen, Härlanda samt tvångsarbetsanstalterna i Karlskrona och Norrköping, följande:

»Vid de fångelser, som äro utslutande cellfångelser, lär under nuvarande lagstiftning trädgårdsbruk genom fångar icke kunna drivas annat än undantagsvis, då någon cellfånge synes böra därmed sysselsättas för motarbetande av kropps- eller själslidande, som uppkommit i följd av cellvistelsen.»

Statsutskottet, som livligt behjärtar revisorerernas uttalade önskemål angående »utsträckt användning av jordbruksarbete för tvångsarbetsfångar och straffångar», säger sig ha »med tillfredsställelse tagit kännedom om den beredvillighet, varmed fängvårdsstyrelsen synes gå berörda önskemål till mötes», varefter utskottet slutar med att omförmäla vad sålunda förekommit. Denna utskottets anmälan ha bägge kamrarna lagt till handlingarne.

Motionären ifrågasätter, att denna reform kunde genomföras i samband med den pågående omarbetningen av strafflagen och vad därmed äger sammanhang. Omarbetningen av strafflagen är som bekant anfördtrod åt en enda man, professor Thyren, som visserligen i tryckta arbeten framlagt sina tankar i ämnet, utan att dock något förslag till reviderad lagtext ännu framkommit. Emellertid finnes en följdlag till strafflagen, den s. k. verkställighetslagen av den 22 juni 1906 — vilken lag tydligen åsyftas av fängvårdsstyrelsen med uttrycket »nuvarande lagstiftning» i den ovan citerade skrivelsen — vars lydelse är av största vikt i fråga om möjligheten att kunna uttaga straffångar till jordbruksarbete,

särskilt i stället för att låta dem sitta i cell. Ehuru dessa lagar givetvis måste anses äga ett visst sammanhang med varandra, bör dock enligt utskottets mening strafflagens omarbetning icke allt för länge få hindra i och för sig rimliga reformer i straffverkställigheten, där erfarenheten ger vid handen, att gällande bestämmelser tarva ändring.

Denna tankegång synes också ha lett fångvårdsstyrelsen vid avfatandet av en den 10 november 1911 till regeringen ingiven skrivelse med begäran om ändring i verkställighetslagen, till vilken ändring utkast bifogas skrivelsen. Nämnda utkast innehåller väsentligen, att uttrycket i lagen »såvitt ske kan» (angående skyldigheten att hålla fånge i enrum) skulle utbytas mot ett preciserande av de förhållanden, under vilka det skulle ankomma på fångvårdsstyrelsen att eventuellt föreskriva avkortning av celltiden från nuvarande tre år i följd, vidare att vid återfall celltiden ej finge överstiga tre år på en femårsperiod, att kvinna ej skulle kunna hållas i cell över två år och fånge i 15—18-års åldern ej över 6 månader.

Över förslaget har medicinalstyrelsen yttrat sig den 29 mars 1912, varvid styrelsen efter att ha vidrört några uppgifter av fångvårdsstyrelsen, till vilka utskottet återkommer här nedan, bland annat anför följande:

»Emellertid lär cellstraffet, som för övrigt det övervägande antalet av straffångar genomgår utan skada, ur fångvårdens synpunkt äga så stort företräde framför gemensamhetsstraffet, att ett övergivande av det samma icke kan ifrågasättas. Medicinalstyrelsen kan då för sin del icke annat än med tillfredsställelse emottaga fångvårdsstyrelsens förslag, som åsyfta att så vitt som möjligt reducera nackdelarna av ensamhetsstraffet. Styrelsen får alltså tillstyrka det framlagda lagförslaget i de delar, som beröra ovan anförda förhållanden, och vill styrelsen — — — särskilt förorda, att för sinnessjuk fånge vistelsen å sinnessjukvårdanstalt får inräknas i strafftiden, varför goda skäl anförts, framför allt faran för recidiv vid återförande till fängelse av tillfrisknad sådan fånge.»

Ehuru redan med nu gällande verkställighetslag inga lagliga hinder finnas att använda gemensamhetsfångar i jordbruk, är det ju klart, att celltidens allmänna förkortande är den första förutsättningen för att detta skall ske i *vidsträcktare* mån. Detta sammanhänger givetvis med själva följderna av cellstraffets avtjänande i dess nu brukliga längd. Följderna av cellstraffet har fångvårdsstyrelsen i berörda skrivelse belyst i tänkbart tydligaste ordalag. Styrelsens eget omdöme om den långa celltiden är nämligen: 1) att den ökar tuberkulosen; 2) att den ökar sinnessjukdomarne; 3) att den ökar

återfallsprocenten. I dessa hänseenden anför styrelsen, att under tiden efter den förlängda celltidens införande år 1892 fram till och med år 1910 har procenttalet sinnessjuka av det dagliga medeltalet fångar vuxit från 1,28 procent — ett år har det till och med varit nere vid 1,01 procent — till 3,56 procent. Och vad beträffar tuberkulosen har den med hänsyn till samma dagliga medeltal stigit från 0,95 procent — ett år 0,61 procent — till 2,82 procent. Vad så angår återfallen hade man, säger styrelsen, »motsett att återfallen i brott sålunda (på grund av mindre moralisk smitta) skulle minska.» Styrelsen nödgas emellertid konstatera, att motsatsen inträffat. Av de årligen nykomna var procenten återfallsbrottslingar följande:

år	procent
1873—1882	30,5
1883—1892	29,8
1893—1902	33,1
1903	34,1
1904	37,2
1905	35,1
1906	35,93
1907	39,14
1908	36,79
1909	36,34
1910	39,44

Egentliga vaneförbrytare, dömda för stöld och rån, visade, tagna för sig under samma tider 1873—1910, en än mer stigande procent återfallsbrottslingar: 1873—1882 38,3 procent, 1910 46,2 procent.

I sammanhang härmed erinras, att i följd av ändrat verkställighets sätt för straffet antalet sådana nykomna, som hade att undergå straff delvis i gemensamhet, sjunkit betydligt, medan motsatsen varit förhållandet med dem, som enbart skulle sitta i cell. Rörande återfallsprocentens stigande säger styrelsen efter att ha redogjort för vissa möjliga orsaker därtill följande:

»Såsom grund till de ökade återfallen återstår vid sådant förhållande närmast att tänka sig det långa cellstraffets deprimerande verkan på en del individer. Till förebyggande av sinnessjukdomarnas och tuberkulosens tillväxt i fängelserna och för att icke genom fångarnas nedbrytande i andra hänseenden omindetgöra resultaten av den moraliska lyftning samt

den yrkesduglighet, fångvården söker bibringa under strafftiden, torde oavvisligen krävas, att en viss omläggning sker av nuvarande cellstraffet.»

I fångvårdsstyrelsens skrivelse till Kungl. Maj:t av år 1911 omnämnas icke utförligare jordbruksarbete och dylikt såsom lämpligt i stället för cellsittandet, utan man synes mera vilja hänvisa till handräckningsarbeten m. m. Den ovan refererade, i statsutskottets utlåtande över statsrevisorernas senaste berättelse intagna skrivelsen i år till statsutskottet visar ju dock en väsentligt ökad benägenhet för fångars användande för jordbruk och trädgårdsskötsel.

Emellertid har fångvårdsstyrelsens nyssnämnda skrivelse till regeringen om revision av verkställighetslagen ej lett till något omedelbart resultat. Kungl. Maj:t torde ha ansett sig böra behandla denna fråga i ett större sammanhang. Sålunda har den 20 juni 1913 tillsatts en departementskommitté, som fått till uppgift att biträda vid utredningen av frågor om »borttagande av straffpåföljden förlust av medborgerligt förtroende, revision av bestämmelserna om verkställighet av straffarbete och fängelsestraff samt utsträckt tillämpning av villkorlig straffdom och villkorlig frigivning ävensom nya eller ändrade bestämmelser i övrigt beträffande dessa rättsinstitut». De sakkunniga biträdena blevo: överdirektör V. Almqvist i fångvårdsstyrelsen, hovrättsrådet Algot Bagge och praktiserande juristen Georg Stjernstedt.

Enligt vad utskottet försport, föreligger beträffande verkställighetslagen förslag till utlåtande från dessa sakkunniga, avsett att kunna föreläggas nästkommande riksdag.

Ehuru utskottet visserligen inser, att förenämnda grupp av reformkrav, som överlämnats till de sakkunnigas bedömande, lämpligen kunna behandlas tillsammans, hade det på grund af de olägenheter, som fångvårdsstyrelsen framhåller i fråga om cellstraffets inverkan, varit önskligt, att fångvårdsstyrelsens skrivelse om verkställighetslagens revision haft en mera omedelbar påföljd, detta så mycket mer som denna lags revision synes vara, såsom redan nämnts, förutsättningen för användning i större utsträckning av fångar för jordbruksarbete och dylikt. Alla de intresserade, som yttrat sig om denna reform, ha lovordat själva tanken, särskilt beträffande fångars användning för mosskultur. Därom har t. ex. mosskulturforeningen avgivit ett utförligt utlåtande, som hänvisar på stora gottländska mossars uppodling genom fångar och som utskottet ansett vara av så stort intresse, att det bilagts utskottsutlåtandet. Ävenså har direktören vid Svartsjö tvångsarbetsanstalt nyligen till stiftelsen Lars

Hjertas minne avgivit en här bilagd, om det varmaste intresse för reformen vittnande berättelse över en med understöd från stiftelsen företagen resa speciellt för att studera fångars användning i Tyskland för mossodling. Härom föreligger ock en mycket uppmuntrande utländsk litteratur. Politiska tidningar av skilda färger anse saken behjärtansvärd, och en facktidning som Skogvaktaren väntar sig stora resultat av fångarbete på mossar.

Med avseende på frågorna om straffets utmätning och formerna för dess verkställighet bryta sig åskådningarna rätt betydligt mot varandra inom de kretsar, som i följd av studier eller praktisk erfarenhet intressera sig för hithörande ämnen. Oavsett vilken mer eller mindre framträdande vikt man vill tilldela samhällets skydds rätt gentemot farliga förbrytare och betydelsen av straffet som avskräckningsmedel, är man väl i allmänhet ense om, att den felandes förbättring är en huvudsak och att i vart fall det bör eftersträvas, att straffet icke blir sådant, att det i fysiskt och psykiskt avseende bryter ned den, som är föremål för det samma.

Utskottet tror det vara obestriddigt, att mycket skulle kunna åstadkommas till förbättring av vårt nuvarande fångvårdsväsen, och även fångvårdsstyrelsen synes vilja medgiva detta. I sin ovannämnda skrivelse av år 1911 riktar sig fångvårdsstyrelsen med sin kritik väsentligen mot enrummsstraffets nuvarande tillämpning: styrelsen anser, att detta i allmänhet dels borde kunna inskränkas, dels göras beroende av en mera individuell prövning av dess lämplighet för olika slag av fångar. Naturligtvis vill icke fångvårdsstyrelsen utdöma denna straffart, utan anser tvärtom, att enrums- eller cellstraffet i många fall särskilt för dem, som ådömts kortare frihetsstraff, synnerligen väl förtjänar att fortfarande användas.

Kunde alltså vissa inskränkningar i enrummsstraffet genomföras, skulle detta i och för sig med all sannolikhet vara till åtnad för fångarna, och dessutom skulle därmed en möjlighet vinnas att förverkliga de av motionären framställda önskemålen rörande fångars arbete ute i det fria. Att döma av redan gjorda erfarenheter, bör kunna förväntas, att ett dylikt utearbete skulle gagna fångarna såväl i moraliskt, fysiskt som psykiskt avseende. Särskilt borde ett sådant arbete vara lämpligt för personer, som vore födda och uppfostrade på landsbygden, men även andra fångar, som befundes lämpliga för detta arbete i det fria, borde kunna ha nytta därav icke minst efter strafftidens slut, enär de därigenom lättare än

eljest kunde erhålla arbete vid jordbruket, där efterfrågan på arbetskrafter som bekant är mycket stor.

Sakens praktiska förverkligande kan ske på olika sätt: antingen så, att fängvårdsanstalten samtidigt utgör centrum för det arbete av ifrågasvarande slag, som kan förekomma, och sålunda direkt leder och övervakar detta arbete (»lantfångelse»), eller så, att någon viss grupp fångar uttagas och sändas till närmare eller fjärrare belägen ort, där arbetet skall utföras. Vid den förstnämnda av dessa metoder torde huvudsakligen vanligt jordbruksarbete avses och vid den sistnämnda — såvitt av litteraturen framgår — moss- och myrodling, men därjämte väganläggningar och skogsarbete m. m. Vilken av dessa metoder må vara att föredraga, därom anser sig utskottet nu icke böra yttra sig.

Då utskottet anser, att modifikationer i sättet för frihetsstraffens anordnande icke behöva göras beroende av en blivande strafflagsreform, och dessutom har sig bekant, att förutnämnda departementskommitterade icke fått sig förelagd frågan om, vad fångarna skola sysselsättas med vid cellstraffets möjliga förkortande, får utskottet hemställa, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande och låta utreda, huruvida och under vilka villkor arbete i det fria, särskilt jordbruksarbete och därmed samhörande sysselsättningar, må kunna anordnas för såväl tvångsarbetsfångar som för straffångar, för de senare ej mindre såsom en i strafflagstiftningen upptagen övergångsform till slutliga frigivningen än även såsom en lämplig sysselsättning för vissa slag av straffångar, och därefter vidtaga de åtgärder, som en sådan utredning till äventyrs kan giva vid handen.»

Denna hemställan är, enligt till första kammaren avlätet protokollsutdrag, den 24 juli 1914 av andra kammaren bifallen, och har första kammaren remitterat ärendet till sitt tillfälliga utskott nr 1.

Gällande lagar angående tvångsarbete och för brott ådömt frihetsstraff innehåller i huvudsak följande bestämmelser.

Utskottet.

För lösdriveri kan tvångsarbete ådömas från och med en månad till och med ett eller, i vissa fall, tre år. Tvångsarbete skall förrättas i allmän tvångsarbetsanstalt, så ordnad, att för brott straffade i allmänhet särskiljas från andra samt att de dömda varda skilda till kön, ävensom att de hållas till lämpligt arbete efter olika arbetsförmåga. Straffarbete skall ådömas på lifstid eller på viss tid ej under två månader

eller i regel över tio år. Fängelse, som omedelbart för brott ådömes, må ej sättas under en månad eller, i regel, över två år. Den, som är dömd till straffarbete, skall, såvitt ske kan, hållas i enrum hela strafftiden, där denna icke överstiger tre år, och där strafftiden är längre, de tre första åren. Den, som undergår straffarbete i enrum, skall hållas till arbete, varpå tillgång finnes och får ej förskaffa sig eller mottaga underhåll, beklädnad eller annat utöver vad honom vid straffinrättningen består. Fängelse skall på sådant sätt verkställas, att fången, såvitt ske kan, förvaras i enrum. Fängelsefånge är pliktig sysselsätta sig med lämpligt arbete, vilket han äger själv förskaffa sig. Begagnar han sig ej av denna rätt, skall arbete i mån av tillgång lämnas honom. Vill och kan fängelsefånge förskaffa sig underhåll och bekvämlighet utöver vad i fängelset består, vare det tillåtet, såvida ordningen eller säkerheten inom fängelset icke störes.

Såsom av det anförda framgår innefatta gällande bestämmelser ej hinder för tvångsarbetsares sysselsättande med jordbruksarbete eller annat arbete i det fria, under förutsättning att tvångsarbetet förrättas i allmän tvångsarbetsanstalt. Önskvärdheten av att tvångsarbetet så ordnas, att det icke, såsom nu ofta är fallet, till sin art föga eller alls icke avviker från straffarbete, måste erkännas. Det är nämligen att märka, att tvångsarbete icke utgör vedergällning för egentligt brott, utan att med det samma avses att till nyttig sysselsättning tillhålla den lättjefulla kringstrykaren och den, som eljest underlåter att efter förmåga ärligen försörja sig.

Enligt vad som framgår av fångvårdsstyrelsens yttrande den 7 januari detta år i anledning av senast församlade statsrevisorers berättelse, har arbete i det fria anordnats vid flera tvångsvårdsanstalter, varjämte fångvårdsstyrelsen är betänkt att i än större omfattning söka införa dylikt arbete. Att detta utan hinder av gällande bestämmelser kan äga rum och är att eftersträva har utskottet redan framhållit. Förutsättas måste endast, att sådant efter årstiderna avpassat arbete står till buds, som lämpar sig för de särskilda tvångsarbetsfångarnas anlag och färdigheter samt att den ökade bevakningsstyrka, som fångarnas sysselsättning i det fria betingar, finnes att tillgå.

Mera komplicerad är frågan om straffarbetsfångars sysselsättande med arbete av förevarande slag. Såsom ovan anförts skall straffarbete verkställas i enrum, därest strafftiden ej överstiger tre år och, där strafftiden är längre, under de tre första åren av strafftiden. Lagligt hinder finnes

ej att till jordbruksarbete eller annat arbete i det fria använda straffångar efter det celltiden gått till ända. Av fängvårdsstyrelsens ovan berörda skrivelse framgår också, att styrelsen sedan länge varit betänkt att även åt straffångar, som finnas lämpligen böra sysselsättas med jordbruksarbete, bereda tillfälle därtill samt att styrelsen vidtagit förberedande åtgärder i sådant syfte.

Frågan om lämpligheten av att med utearbete sysselsätta straffångar i större utsträckning, än som motsvarar den tid, som överskjuter celltiden, tre år, är däremot oskiljaktig från frågan om celltidens förkortning. Sistnämnda spörsmål har varit föremål för skiftande uppfattningar. Under det man ganska länge hållit före, att avsevärda olägenheter vidlåde gemensamhetsfängelset, dels under strafftiden, då samvaron under kvällar och nätter ledde till övergrepp och laster och dels efter strafftidens slut, då bekantskaperna från gemensamhetsfängelset ofta utgjorde det svåraste hindret för den enskilde förbrytarens återupprättelse, torde erfarenheten, under tiden efter det med 1893 års ingång bestämmelserna om celltidens utsträckning trätt i tillämpning, givit vid handen, att nämnda utsträckning icke motsvarat förväntningarna, utan att tvärtom det långa cellstraffet verkat deprimerande på en del individer, att det ökat tuberkulosen och sinnessjukdomen i fångelserna ävensom återfallsprocenten. Den sålunda vunna erfarenheten torde alltså giva anledning till undersökning av lämpligheten av cellstraffets förkortande, en undersökning, som, enligt vad som framgår av andra kammarens utskotts betänkande, jämväl synes vara igångsatt.

Därest en förkortning av cellstraffet anses böra äga rum, torde detta dock ej böra sättas kortare än till två år, då nämligen i annat fall straffarbete i skärpa sänkes under straffarten enkelt fängelse, vilket städse skall undergå i enrum. Tillika torde vara uppenbart, att enär det är i hög grad beroende av den ene eller andre fångens individualitet, huruvida cellstraff eller gemensamhetsfängelse på honom bör användas, ändrade bestämmelser angående cellstraffets längd böra bereda möjlighet för lämplig anpassning i nämnda avseende.

Antingen förkortning av cellstraffet finnes böra äga rum eller ej, är det emellertid enligt utskottets uppfattning synnerligen önskligt, att straffångar i den mån de därtill äro lämpliga och de fängvårdsförvaltningen till buds stående resurser det medgiva sysselsättas med arbete i det fria i större omfattning, än som för närvarande äger rum. Erfarenheterna från andra länder, där sådant arbete införts, synas giva vittnes-

börd om dylika anordningars gynnsamma verkningar. Därest till vinnande av detta syfte ändring i gällande lagstiftning finnes påkallad, synes denna ändring ej behöva avse allmänna strafflagen, men väl nu gällande lag om straffarbetes och fängelses verkställande i enrum.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att första kammaren i likhet med andra kammaren måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande och låta utreda, huruvida och under vilka villkor arbete i det fria, särskilt jordbruksarbete och därmed samhörande sysselsättningar, må kunna anordnas för såväl tvångsarbetsfångar som för strafffångar, för de senare ej mindre såsom en i strafflagstiftningen upptagen övergångsform till slutliga frigivningen än även såsom en lämplig sysselsättning för vissa slag av strafffångar, och därefter vidtaga de åtgärder, som en sådan utredning till äventyrs kan giva vid handen.

Stockholm den 7 augusti 1914.

På utskottets vägnar:

HUGO HAMMARSKJÖLD.

I förevarande ärendes slutbehandling inom utskottet hava deltagit: herrar *Hammarskjöld, Hallberg, Sandler, Pettersson, Valerius Olsson, Oscar Olsson* och *Carlsson*.